

ULOGA I ZADACI MORNARIČKIH SNAGA U NAPADNOJ OPERACIJI ARMIJE NA PRIMORSKOM KRILU

Kada se jedno krilo armijskog fronta naslanja na morsku obalu, snage ratne mornarice se pojavljuju kao specifičan i nezamjenljiv dio borbenog poretka u napadnoj operaciji. Od njihove jačine i umješne upotrebe često može da zavisi ostvarenje planiranog tempa nastupanja kopnene vojske na dužobalnom pravcu, a ponekad i uspješan završetak operacije u cjelini.¹

Upotreba i nužnost angažovanja mornaričkih snaga u napadnoj operaciji na primorskom krilu, naročito dolazi do izražaja u slijedećim uslovima: kad se operacija odvija duž jako razuđenih obala, kao što su fjordovi, zalivi i razvijeni otočni arhipelag, i naročito kad su pojedini značajniji otoci ili skupine otoka, posebno utvrđeni i predstavljaju dio protivničkog odbrambenog sistema na kopnu, gdje utvrđeni primorski položaji (rejoni) mogu biti vrlo jak operativno-strategijski oslonac; kad protivnik ima kompletnije i jače izgrađen sistem obalske odbrane, koju čine obalska artiljerija, rakete, prepreke u moru, obalske mornaričke snage (brodovi), osmatračka sredstva itd. te je angažovanje ovih snaga neophodnije; kad osnovni pravci snabdijevanja protivnikovih snaga na primorskom krilu idu preko mora i završavaju se na obali i u lukama (ili na otocima) koje je on zauzeo i drži; kad su slabo razvijene ili su razrušene vlastite kopnene dužobalne komunikacije i time skućene operativne mogućnosti na priobalnom pravcu napada, ili kada je na kopnenom dijelu fronta takva situacija (u pogledu komunikacija i dejstva protivnika, geografske lokacije izvora snabdijevanja i dr.) da onemogućava snabdijevanje, kao i manevar i prikupljanje iz dubine teritorije kopnom, pa je to nužno vršiti morskim putem; dalje, ukoliko se u napadnoj operaciji armije glavne snage kreću duž obalnog pojasa, a protivnik raspolaže snagama na moru i u obalnom i otočnom odbrambenom sistemu kojima može ozbiljnije da ugrozi napredovanje snaga KoV, utoliko je nužnije učešće i veća potreba za brojnijim i kvalitetnijim vlastitim snagama ratne mornarice u napadnoj operaciji armije.

U toku II svjetskog rata bilo je dosta situacija u kojima su ovi i drugi specifični faktori dolazili manje ili više do izražaja, na primjer,

---

¹ U okviru ovakvog razmatranja nemoguće je obraditi cijelu ovu vrlo složenu problematiku učešća i upotrebe mornaričkih snaga u napadnoj operaciji armije. Cilj ovog rada je da se sa operativnog gledišta stekne jedna opšta slika o dejstvima i mogućnostima mornaričkih snaga i njihov uticaj na uspjeh i tempo napadne operacije u specifičnim uslovima priobalnog vojišta, ne razmatrajući pritom fizionomiju dejstva i taktičke postupke tih jedinica, što može biti predmet posebne obrade.

na Baltičkom, Barentsovom i Crnom moru, posebno u sklopu velikih oslobodilačkih ofanziva Crvene armije, kao i na sjevernom Jadranu u završnim operacijama naše armije.²

TEŽIŠTE DEJSTVA RATNE MORNARICE

Kada se razmatraju uloga i zadaci mornaričkih snaga u dejstvima na primorskom krilu i na uskim morima i iskustva iz prošlog rata, potrebno je istaći neke činjenice, važne za pravilnu ocjenu ovog vida oružanih snaga u eventualno novom ratu. Strategijska uloga i mogućnost mornaričkih snaga uopšte mnogo je porasla u odnosu na prošli rat. To je došlo, u prvom redu, kao rezultat velikih tehničkih promjena, kao što su: atomski pogoni i raketna tehnika na brodovima (prvenstveno podmornicama), mogućnost lansiranja nuklearnih bojevih glava razne jačine i na ogromne daljine, zatim savremena elektronika za osmatranje, vođenje i navođenje raketa i drugih ubojnih sredstava na moru, kopnu, u vazduhu i pod vodom. Što se tiče dejstava mornarice na primorskom krilu potrebno je utvrditi da sve pomorske zemlje polaze od toga da svi zadaci koje je ratna mornarica izvršavala u prošlom ratu u suštini ostaju kao mogućni i nužni i u budućem. Uz to one naglašavaju da će dejstva na moru i uz obalu ubuduće biti još nužnija i intenzivnija zbog veće dinamike operacije uopšte pa i na primorskim pravcima. Dakle, savremena tehnika ne negira nego baš potencira ulogu ratne mornarice, posebno u pojedinim uskim morima, kao što su Baltik, Egejsko more, Jadran i sl. i kad je riječ o dejstvima u obalnom pojasu. To se najbolje vidi iz strukture i namjene postojećih ratnih mornarica u ovim morima. Nova ratna sredstva kojima su ili će biti opremljene ratne mornarice bitno će uticati na fizionomiju pojedinih dejstava, na način izvođenja pojedinih taktičkih i taktičko-operativnih zadataka, a najviše na baziranje mornaričkih snaga. Prema tome, nova ratna tehnika utiče i na način upotrebe mornaričkih snaga u dejstvima na primorskom krilu, a posebno u zajedničkim dejstvima u sklopu napadne (ili odbrambene) operacije kada su angažovane veće snage kopnene vojske.

Ofanzivna armijska operacija se planira i izvodi kad su snage na kopnu nadmoćne, a protivnik mora pretežno da se brani. Tada u načelu i karakter najvažnijih dejstava i težište upotrebe mornaričkih snaga treba da budu pretežno napadnog karaktera u zajedničkim dejstvima sa KoV i RV ili samostalna što će prvenstveno zavisiti od veličine, strukture i kvaliteta jedinica, kao i od opšteg odnosa snaga na moru. Tu može da bude velikih razlika i u situacijama i u snagama, pa se ne može jednostavno primijeniti načelo da početkom ofanzive na kopnu počinje i odgovarajući intenzitet napadnih dejstava na moru i s mora. Ako se pođe od pretpostavke da se napadna operacija armije, zemlje koja je prethodno bila žrtva agresije, odvija u drugoj fazi rata i ima cilj da izbací agresora sa vlastite teritorije, onda je sigurno da su se mornaričke

² Jadran je tipično usko more u kojem se, u slučaju rata, mogu stvoriti vrlo različite operativne situacije sa svim navedenim specifičnostima u kojima bi mornaričke snage na primorskom krilu mogle imati u suštini istu ili sličnu ulogu i zadatke kao u II svjetskom, a i u korejskom ratu.

snage do tada morale snažno angažovati i trošiti u tom periodu odbrambenih operacija i dejstava kopnene vojske na morskoj obali i otocima, u odbijanju raznih neprijateljskih napada s mora, kao i u vlastitim aktivnim dejstvima. Svaka drukčija politika upotrebe ili »čuvanja« ovih snaga bila bi necjelishodna i nerealna.

U ovom periodu, a i ranije ove snage će trpjeti stalne gubitke, ne samo od oružja protivnika na moru i sa kopna, nego i od dejstva iz vazduha, posebno u rejonima baziranja, zatim od raznih udesa na moru itd. kojih je po pravilu najviše baš u početnoj fazi rata. Uslijed toga nastaju ogromne teškoće oko remonta i održavanja mornaričkih snaga i sredstava, naročito ratnih brodova. Pri tom da i ne govorimo o novogradnjama koje su gotovo nemoguće u uslovima intenzivnog rata sa savremenim sredstvima i u malim morima.

Normalno je pretpostaviti da se poslije toga male ratne mornarice mogu naći u nepovoljnijem odnosu snaga na moru, odnosno da će njihove snage sposobne za ofanzivna dejstva biti manje nego u prethodnom periodu rata, iako je potrebno da ih tada bude daleko više. Ali, bez obzira na to, mornaričke snage će u ovakvim situacijama dobiti izuzetno važnu ulogu, samim tim što ih u operativnom prostoru, kakvo je more i otočni arhipelag, ne mogu druge snage sasvim zamijeniti ni u obezbjeđenju od mogućnih dejstava protivnika s mora, ni u vlastitim napadnim dejstvima koja su neophodna za brz uspjeh operacije na primorskom pravcu.

Ipak treba naglasiti, da za vrijeme vlastite ofanzive na kopnu, upotreba postojećih mornaričkih snaga, uprkos velikim naprezanjima i dinamičnosti dejstava, objektivno može i treba da bude organizovanija nego za vrijeme vlastitih odbrambenih operacija. To je zbog toga što je opšta inicijativa preoteta, jer za vrijeme ofanzive i početni uspjesi operacije na kopnu stvaraju povoljnije operativne uslove za dejstva na moru i sa mora. Zato se još u fazi pripreme napadne operacije na primorskom krilu mornaričke snage orijentišu na određena dejstva i mjere koje, uporedo sa sve aktivnijim dejstvima na kopnu i pozadini protivnika, stvaraju povoljnije uslove za početak operacije širih razmjera. Kad napadna operacija počne i u fazi njenog izvođenja, sva dejstva mornaričkih snaga moraju biti usklađena i podređena opštem planu i cilju operacija na kopnu. To znači, da upotreba ovih snaga u osnovi mora biti usklađena sa upotrebom jedinica na kopnu. Snage ratne mornarice moraju biti sposobne da prate, podržavaju i pothranjuju jedinice kopnene vojske na primorskom krilu, da ih obezbeđuju od neprijateljskih napada s mora, i omoguće im potrebne obilazne i druge manevre i u protivnički bok na primorskom krilu.

Dejstva mornaričkih snaga se planiraju u sklopu armijske napadne operacije. Veća dejstva se planiraju detaljnije, a manja orijentirno i globalno za određeni period. Karakter ovih snaga i mora kao vojišnog prostora omogućava njihovu vrlo raznovrsnu upotrebu i na vrlo velikom prostranstvu: u priobalnom morskom pojasu, u dubini primorskog krila protivnika na priobalnom akvatoriju i na otočnom području koje protivnik kontroliše. Pored toga, ove snage se mogu upotrebiti na otvorenom moru, na obali protivnika i na pomorskim komunikacijama koje su i vrlo daleko od neposredne operativne pozadine protivničkog fronta.

Radi se o specifičnom dijelu borbenog poretka armije, o vrlo pokretljivim raznovrsnim i mobilnim snagama, o širokom kompleksu dejstava radnji i mjera, gdje postoji čitava skala oblika posrednijeg i neposrednijeg sadejstva i međusobnih odnosa i koordiniranja upotrebe snaga na moru i kopnu, u toku čitavog trajanja operacije. Otuda se pojavljuje i vrlo specifičan i složen problem planiranja i vrlo dinamična i promjenljiva uloga mornaričkih snaga za vrijeme napadne operacije kako bi u svakoj situaciji dale najveći doprinos.

Sve ovo mora da ima odraza i na ustrojstvo komande koja rukovodi operacijom na primorskom krilu, na potrebu za elastičnijim sistemom komandovanja snagama ratne mornarice. Ovo pitanje zaslužuje detaljniju i posebnu obradu, a ovdje će se postaviti samo u principu. Mada može biti vrlo različitih rješenja, u načelu bi se kao najpovoljniji mogao prihvatiti princip da se snagama ratne mornarice, koje su sposobne za brzi manevar i dejstva na otvorenom moru i širem prostranstvu, za brzo grupisanje i prenošenje težišta dejstva sa jednog sektora na drugi, *komanduje centralizovano*. Jedino se tako mogu najracionalnije iskoristiti borbene osobine ovih snaga i vojnogeografske mogućnosti pomorskog vojišta. Normalno je da ovim snagama komanduje najstarija mornarička ili združena komanda, odgovorna za napadnu operaciju u cjelini i za situaciju na cijelom pomorskom vojištu. Ostalim dijelom mornaričkih snaga, koje su namijenjene i osposobljene samo za dejstva u obalnom akvatoriju, za održavanje povoljnih operativnih uslova i sitnija dejstva na primorskom krilu i u otočnom akvatoriju, najnormalnije je da komandovanje bude *decentralizovano, odnosno da ovim snagama komanduju pojedine obalne komande*. Prema potrebi ove komande se mogu ojačavati različito, naročito kada se u periodu napadne operacije na primorskom krilu na njihovu akvatoriju i obalnu teritoriju prenosi težište dejstva. Tada se ove komande mogu i neposredno operativno potčiniti većim operativnim komandama kopnene vojske, na primjer, korpusu na primorskom pravcu. Za izvođenje većih zajedničkih dejstava mogu se formirati privremeni taktički združeni plovni sastavi, koji se operativno potčinjavaju ili sadejstvuju većim komandama kopnene vojske koje su odgovorne za ovo dejstvo (veći desanti na krilu ili ubacivanje snaga u pozadinu i sl.). U svakom slučaju sve to treba da ocjenjuje, odlučuje i koordinira komanda koja ima u cjelini pregled situacije na moru.

OBLICI UČEŠĆA MORNARIČKIH SNAGA U NAPADNOJ OPERACIJI ARMIJE NA PRIMORSKOM KRILU

Polazeći od situacija koje mogu nastupiti na jednom uskom moru, moguće je bliže svrstati učešće mornaričkih snaga u nekoliko osnovnih grupa dejstava.

Veća zajednička dejstva sa KoV i RV i manevar snaga morem u sklopu napadne operacije na primorskom krilu. Za ovakva dejstva se po pravilu moraju angažovati, posredno ili neposredno (kao osnovne ili obezbjeđujuće), sve ili većina raspoloživih snaga ratne mornarice. U ova dejstva spadaju: dejstva većih desanata, ubacivanje jačih pješadijskih dijelova u bližu operativnu dubinu i prevoženje kopnenih snaga.

Veći desanti su jačine od ojačane mornaričkodesantne brigade do divizijske taktičke grupe. Ove snage djeluju s mora ili kombinovano s mora i vazduha u taktičku ili operativnu dubinu protivničkog primorskog krila. Cilj ovog, bez sumnje najstrožijeg dejstva u okviru napadne operacije na primorskom krilu, može biti zauzimanje većih, taktičkih i operativno značajnijih otoka, komunikacijskih čvorova i onemogućavanje pokreta rezervi, pojačanje i pomoć u probouju sistema odbrane iz pozadine. Pored toga, cilj ovakvih desanata može biti i obilaženje posebno utvrđenih rejona na glavnom pravcu operacije duž obale i omogućavanje razbijanja glavnog protivničkog odbrambenog pojasa (sa snagama desanta, a najčešće potpomognuti partizanskim snagama iz pozadine i istovremenim dejstvom sa fronta) i stvaranje uslova za brže napredovanje i odvijanje operacije na glavnom pravcu napada. Za snage ratne mornarice ovo je najteži zadatak koji mogu dobiti, jer moraju biti sposobne da obezbijede ukrcavanje, prevoženje morem, pripremu i podršku iskrcavanja desantnih snaga, a zatim i za eventualno pothranjivanje morem, ovisno od vremena za koje se predviđa spajanje desanta sa glavninom snaga koja nastupa kopnom i mogućnosti snabdjevanja kopnenim ili djelimično vazдушnim putem.

Ubacivanje jačih pješadijskih snaga, od puka i brigade do divizijske taktičke grupe, u bližu operativnu dubinu protivnika, preko manje kontrolisanih ili slabije branjenih obalnih rejona, takođe spadaju u ova dejstva. Cilj ovakvog poduhvata morem može biti sličan većem desantu. Pored toga, njegov cilj može da bude i stvaranje novog fronta u pozadini glavnog fronta protivnika spajanjem sa jačim partizanskim snagama koje već tamo djeluju. Ovo je, takođe, vrlo složen zadatak u kome mornaričke snage imaju sličnu ulogu kao i u većem desantu, s tim što bi se u ovom slučaju iskrcavanje vršilo bez veće borbe, jer je cilj ubacivanje snaga u dublju pozadinu protivnika, a ne nasilno zauzimanje branjene obale. Pri ovom dejstvu bi otpala potreba za većom podrškom s mora, kao i dalje snabdjevanje morem (ako se ubačene snage orijentišu na veću dubinu kopna), ali su zato nužne sve mjere obezbjeđenja za vrijeme ukrcavanja, prevoženja i iskrcavanja.

Prevoženje i obezbjeđenje prevoženja snaga kopnene vojske od puka do divizije i veće količine ratne tehnike se izvode radi prikupljanja i snabdjevanja za predstojeću napadnu operaciju, ili radi dovlačenja svježih snaga u toku operacije da bi se produžio tempo napada i brzo eksploatisao već postignuti uspjeh. Ovo predstavlja, takođe, vrlo složenu taktičku radnju od čijeg izvršenja može zavistiti uspjeh pojedinih etapa ili čitave predstojeće operacije. Sa gledišta uloge mornaričkih snaga, ova dejstva se razlikuju od dva prethodna veća što se ovdje iskrcavanje vrši bez borbe, na obalu koju drže i brane vlastite snage. S obzirom na značaj žive sile i ratne tehnike i na osjetljivost prevoženja preko mora, za obezbjeđenje ukrcavanja, prevoženja i iskrcavanja moraju se snagama ratne mornarice preduzeti i obimne zaštitne mjere i aktivna dejstva za obezbjeđenje.

Sva ova dejstva, u kojima su mornaričke snage odgovorne za uspjeh poduhvata preko mora i imaju obimne zadatke, jesu zajednička dejstva svih vidova i izvode se radi sadejstva glavnim snagama u operaciji na kopnu. Ona mogu biti od velikog značaja za tempo napadne operacije,

te se, ovisno od situacije, normalno pretpostavlja da u tome učestvuju i odgovarajuće snage ratnog vazduhoplovstva. Budući da je pri izvođenju svih ovih većih dejstava nužno angažovanje i velikog broja ratnih brodova i drugih plovnih objekata, veće mase žive sile i tehnike, to je razumljivo što su ovo, u uslovima upotrebe atomskih sredstava, najriskantnija i najteža dejstva na moru i s mora. Zato su ona sa stanovišta taktike izvođenja i predmet mnogih razmatranja i različitih gledanja, naročito kada je riječ o načinu prevoza morem (konvoiranje) i fizionomiji samog desanta.

Manja podržavajuća, zaštitna, prepadna i diverzantska dejstva, radnje i mjere u obalnom moru. Ova dejstva mogu, ali ne moraju, biti sinhronizovana s napadnim dejstvima na kopnu, tj. mogu biti u neposrednom taktičkom sadejstvu sa jedinicama kopnene vojske ili manje-više samostalna. Ona imaju češći, tako reći svakodnevni karakter, i u njima se istovremeno angažuje samo dio snaga ratne mornarice. U ova dejstva spadaju manji desanti i razni vatreni prepadi, diverziona i druga specijalna, obezbjeđujuća i zaštitna dejstva mornaričkih jedinica.

Manji desantni prepadi, taktički i diverzioni desanti na otoke i obalu u bližoj taktičkoj dubini protivnika izvode se snagama do bataljona mornaričke pješadije ili odgovarajućih jedinica kopnene vojske, odnosno teritorijalnih i partizanskih jedinica koje dejstvuju na otocima i obali. U ovim dejstvima ratni brodovi i ostali plovni objekti vrše prevoženje, obezbjeđenje i podršku od ukrcavanja do iskrcavanja. Po potrebi, ovi brodovi vrše prihvat i povlačenje ovih snaga poslije ostvarenog zadatka, ili u slučaju kada ne mogu da se održe do pristizanja glavnih snaga sa kopna. Povlačenje se u napadnoj operaciji u načelu izbjegava, jer se ovakvi desanti poduzimaju radi bržeg slamanja protivnikove odbrane.

Razni vatreni prepadi na neprijateljeve jedinice, sredstva i objekte na obali, otocima i lukama, koje on drži i koristi za saobraćaj i vatrena podrška ratnih brodova jedinica na kopnu, takođe spadaju u ova dejstva. Zatim, tu dolaze i napadi na njegove flotne snage koje obezbjeđuju i podržavaju svoje primorsko krilo, i posebno napadi na njegov pomorski saobraćaj kroz obalno more i na prilazima i u lukama iskrcavanja, kojim neposredno snabdijeva jedinice na kopnu, ili kojim evakuise i izvlači ugrožene snage sa otoka i obale morskim putem. Ovo mogu da čine sve vrste manjih ratnih brodova koji se mogu uvlačiti u razučeno obalno područje, dejstvujući artiljerijskim, raketnim, torpednim i minskim oružjem.

Diverziona, izviđačka, obavještajna i druga specijalna dejstva mornaričkih diverzantskih jedinica su veoma važna za uspjeh operacije. Do rejona dejstva ove snage mogu prenositi, ubacivati i prihvatiti razni manji ratni brodovi, kao što su torpedni čamci i topovnjače, a takođe i druga pogodna plovna i diverzantska sredstva i avijacija, posebno helikopteri i hidroavioni. Sva ova napadna dejstva u obalnom moru protiv snaga i objekata protivnika treba da se što više kombinuju, isprepliću i dopunjuju sa sličnim i raznim drugim prepadnim, diverzantskim i partizanskim dejstvima u priobalnom pojasu koji protivnik drži i kontroliše. Dejstva koja se vrše prodorom i ubacivanjem u zone protivnika, kao i partizanska dejstva na moru, po načelima i ciljevima ne razlikuju

se u suštini od dejstva manjih partizanskih jedinica i grupa uopšte. No, zbog specifičnosti prostora u kojem se odvijaju, ona traže posebna sredstva i postupke, o čemu nam govori i iskustvo iz NOR-a na moru. Njih mogu izvoditi naoružani i razni manji prilagođeni brodovi i čamci, povremeno ubačeni manji ratni brodovi (torpedni čamci i dr.), grupe specijalnih pomorskih diverzanata, partizanske i teritorijalne jedinice i grupe na otocima, obali, u okupiranim gradovima i lukama, organizovane od civilnog, pa čak i od stanovništva koje je neprijatelj prisilno zaposlio, o čemu nam iskustva iz prošlog rata daju dosta primjera.

Obezbjedujuća, zaštitna i zaprečna dejstva, radnje i mjere za zaštitu boka i taktičko-operativne pozadine vlastite kopnene vojske i operativne osnovice na primorskom krilu; obezbjeđenje i zaštita pomorskog saobraćaja za dotur materijala, manjih jedinica pojačanja i evakuacije od svih vrsta napada i dejstava neprijatelja s mora — takođe spadaju u ova dejstva. Bez obzira što je za protivnika nepovoljan odnos snaga na kopnu, čak i kada potpuno gubi inicijativu i nalazi se u opštem povlačenju, ukoliko raspolaže odgovarajućim, pogotovo povoljnim odnosom snaga na moru, moguće je očekivati njegova aktivna protivdejstva baš u obalnom pojasu, koja imaju za cilj da olakšaju položaj svojih snaga na kopnu, čemu posebno pogoduje karakter pomorskog vojišta i mornaričkih snaga i sredstava. Za odbranu od ovih protivnikovih dejstava, angažuju se sve vrste ratnih brodova i sve snage obalske odbrane, samostalno i uz podršku avijacije kao i jedinice i sredstva za odbranu rejona baziranja. Stepenn angažovanja snaga ratne mornarice za ove zadatke neposredno se odražava na mogućnost upotrebe većih snaga za ofanzivna napadna dejstva, što zavisi od obima i karaktera aktivnosti protivnika. To su, tako reći, svakodnevna dejstva i mjere za održavanje povoljnog operativnog režima, tj. odgovarajućeg stepena prevlasti u vlastitom obalnom moru. Ukoliko se raspolaže efikasnijim sistemom osmatranja, jačom obalskom odbranom, efikasnijim sistemom zaprečavanja i protivavionskom zaštitom, utoliko će potreba za angažovanjem kvalitetnijih brodova ratne mornarice biti manja, a mogućnost njihove upotrebe za napadna zajednička ili samostalna dejstva, koja se neposredno odražavaju na uspjeh napada u sklopu operacije kopnenih snaga, veća.

Samostalna napadna dejstva mornaričkih snaga na otvorenom moru i obali protivnika. Ovi su napadi prostorno odvojeni, ali po vremenu i opštem cilju usklađeni sa napadnim operacijama na kopnu. To najčešće mogu biti razni napadi protiv neprijateljskog pomorskog saobraćaja na otvorenom dijelu pomorskih komunikacija, napadi na obalu i rejone baziranja, na skladišta, rezerve i izvore odakle se snabdijeva front. Ukoliko protivnik u snabdijevanju svojih snaga više zavisi od uvoza preko mora, i prinuđen je da koristi duže i otvorenije pomorske komunikacije, napadi se mogu vršiti daleko od vojišne prostorije i glavnih dejstava na primorskom krilu, ali da se vrlo brzo na njih, bar posredno, odražavaju. Na primjer, uspješan napad podmornica i makar kratko prekidanje dotura goriva snagama na kopnu, može paralizovati tehniku protivnika i manevarsku sposobnost njegovih jedinica. Takvih smo primjera dosta imali u prošlom ratu.

Za ova dejstva su najpogodnije podmornice, a na uskim morima i drugi manji površinski brodovi koji raspolažu savremenim, raketnim, artiljerijskim i drugim naoružanjem i mogu da nose razne vrste mina i polažu aktivne minske prepreke. Niz i manjih napada na transportne brodove namijenjene frontu može biti daleko efikasniji i korisniji za napadnu operaciju vlastitih snaga nego njihovo direktno angažovanje za podršku jedinica u dejstvima na kopnu (izuzev kad se radi o većim zajedničkim dejstvima). Zato se, kad god ima realnih mogućnosti i snaga, ne treba odreći ovih dejstava na moru, pogotovu podmornicama.

Iz ovog pregleda mogućeg učešća vrlo raznolikog sastava snaga i sredstava ratne mornarice i isto tako raznolikog oblika njenih dejstava, nije teško sagledati koliko je korisno ako se raspolaže brojnijim i kvalitetnijim snagama i koliko može biti dragocjen i nezamjenjiv doprinos mornarice u napadnoj operaciji armije koja dejstvuje na primorskom frontu. Iz karaktera i obimnosti ovih zadataka, iz predodžbe o hidrometeorološkim i drugim specifičnostima i teškoćama dejstva na morskom vojišnom prostoru, kao i iz dosadašnje bogate istorije ratovanja na moru, lako je shvatiti da se od pripadnika ratne mornarice traži izvanredno naprezanje i izdržljivost, brižljivo održavanje mornaričke tehnike, obučenost i sposobnost u organizaciji i elastičnost prilagođavanja situacijama koje se vrlo često mijenjaju. Ovo utoliko više ukoliko su dinamika dejstva, tempo operacije i operativni ciljevi na priobalnom pojasu kopna veći. Pri svemu ovome ne treba zaboraviti činjenicu da je po mjeri napredovanja kopnenih snaga na primorskom krilu potrebno stalno raščišćavati plovne puteve, osposobljavati luke, rejone baziranja i uporišta koje će neprijatelj minirati, razrušiti i onesposobiti prilikom napuštanja.

Naravno, da se sva ova moguća nabrojena dejstva snaga ratne mornarice ne mogu i neće odvijati istovremeno, i s jednakim intenzitetom, u toku izvođenja napadne operacije. Zato bi bile potrebne vrlo velike snage i sredstva, mogućnost brze popune i zavljanja novogradnjama i remont, savršena organizacija i sistem komandovanja, što je malim ratnim mornaricama u ratnim uslovima nemoguće ostvariti. Ovisno o fazi napadne operacije i situacije na primorskom vojištu, mijenjaće se i težište upotrebe mornaričkih snaga za pojedine zadatke. Na primjer, u fazi pripreme operacije težište može biti na prevoženju i snabdijevanju, pojačanim prepadnim, izviđačkim, obavještajnim i diverzantskim dejstvima, ili pojačanim napadima na njegove linije snabdijevanja morem. U fazi izvođenja napadne operacije težište može biti na većim zajedničkim dejstvima (desanti ili ubacivanje), kada se teško može odvojiti više snaga, izuzev podmornica i specijalnih sredstava kao, na primjer, za samostalna dejstva, itd. Ipak, složenost vođenja rata na moru, vrlo raznolike potrebe operacije na primorskom kopnu, mogućnost obostranih dejstava snaga ratne mornarice protiv raznih ciljeva u svim uslovima i na velikom prostranstvu, dovodi najčešće do toga da se na moru mnoga dejstva i radnje izvode svakodnevno i uporedo i na primorskom vojištu i moru nema »čistih« taktičkih radnji, koje slijede jedna za drugom.

Radi ilustracije navedenih razmatranja, ovdje će se prikazati samo nekoliko karakterističnih i većih zajedničkih dejstava u napadnim operacijama, u kojima je učešće mornaričkih snaga bilo od posebnog značaja, i to na morima i u operacijama čije izučavanje i korišćenje iskustava može biti od znatne koristi za obradu ove teme.

Na Baltičkom i Barentsovom moru. U jesen 1944. god. jedinice Lenjingradskog fronta otpočele su opštu ofanzivu prema Zapadu. Poslije talinske operacije i izbijanja trupa ovoga fronta na obalni pojas Monzuntskog i Riškog zaliva, njemačke snage su se povukle i konsolidovale na utvrđenim položajima riškog odbrambenog sektora. Monzuntski otočni arhipelag je u toj situaciji bio važan dio ovog odbrambenog sektora, pa su ga Nijemci posjeli i branili znatnim pješadijskim obalskim i lakim mornaričkim snagama i ubrzano ojačavali novim utvrđenjima. Posebno je bio značajan najveći otok ovog arhipelaga Ezel, zbog vojno-geografskog položaja u odbrambenom planu na kurlandskom pribaltičkom vojištu. Sa ovog otoka oni su mogli da kontrolišu i štite sve prilaze Riškom zalivu, obezbjeđuju pomorsku komunikaciju kroz Irbenski kanal kojim su snabdijevali trupe na primorskom krilu. Stoga su na ovom otoku organizovali jaku protivdesantnu odbranu u koju je, pored obalskih i pomorskih snaga i raznih prepreka na moru, bila uključena i jedna ojačana pješadijska divizija. Osim toga otok je bio štićen čitavim sistemom manjih branjenih otoka koje je trebalo prethodno zauzeti.

Da bi slomili ovaj odbrambeni sistem, u sklopu napadne operacije za oslobođenje Rige, Riškog zaliva i Estonske SSR, mornaričke snage sovjetske Baltičke flote su izvršile niz uzastopnih manjih desanata na otoke Vorms, Moon, Dage i na koncu su (krajem septembra i početkom oktobra 1944. god.) uspješno izvršile veći desant na otok Ezel, uz istovremeno iskrcavanje na više mjesta. Pri tome je izvršen i jedan manji diverzioni desant. Sva ova dejstva na primorskom krilu Baltička flota je vršila u dosta nepovoljnim uslovima, u jednom zamahu i u skladu s planom brzog nastupanja armije na kopnu. Tada nije bilo vremena za uvježbavanje i detaljnije planiranje, već su se dejstva bazirala na ranijoj obuci i procjeni situacije i zaključcima KŠRI koji su sprovedeni i analizirani u komandi flote u toku prethodne zime i prije početka ofanzive. Desanti su vršeni sa obala koje je prethodno protivnik napustio uništavajući sva pristaništa i lučke instalacije, minirajući sve pravce, prolaze i prilaze otocima. Baltička flota se pritom stalno udaljavala od svojih uređenih baza.

U ovim dejstvima su učestvovala sve vrste brodova i plovnih sredstava, uglavnom malih obalnih borbenih snaga Baltičke flote kao što su: torpedni čamci, topovnjače, patrolni brodovi, razni borbeni čamci, zatim razni popisni brodovi i peniše, barkase, desantni splavovi i drugi. Istovremeno su podmornice ove flote, uz sadejstvo avijacije, napadale na neprijateljski saobraćaj kroz Baltik, prvenstveno na onaj kojim je protivnik snabdijevao front. Istovremeno, flota je sa uspjehom snabdijevala jedinice Crvene armije na primorskom pravcu. Uprkos navedenim okol-

nostima i ovakvom sastavu, flota je svoje zadatke uspješno obavila, omogućila brzi tempo operacija za oslobođenje arhipelaga i nastupanje snaga ovog fronta na primorskom krilu, brzo oslobođenje Riškog zaliva i oslobođenje Estonske SSR.

Sa sličnim snagama su djelovale i snage sovjetske Sjeverne flote u Barentsovom moru. Početkom oktobra 1944. god. Crvena armija je otpočela ofanzivu na sjeveru, gdje su mornaričke snage odigrale važnu ulogu. Najvažnije dejstvo bio je svakako desant koji je izvršen u fjord i luku Petsamo u noći između 12. i 13. oktobra. Desantne snage su tada prevožene, obezbjeđivane i podržavane uglavnom s torpednim čamcima i patrolnim brodovima. Tim su dejstvom njemačke trupe ugrožene sa leđa i presječena im obalna komunikacija Petsamo — Kirkenes. Tako je ubrzan slom vrlo utvrđenog fronta na primorskom krilu i omogućeno brzo napredovanje Crvene armije na ovom pravcu.

Na Crnom moru. U vrijeme opštih ofanzivnih poduhvata Crvene armije na više pravaca, 10. septembra 1943. god. izvršen je i ovaj originalan desant u sklopu napadne operacije Sjevernokavkaskog fronta. Jedinice ovog fronta su se našle pred veoma utvrđenom »plavom linijom« na tamanskom mostobranu koji nisu mogle probiti. Takođe je bio potpuno blokiran i mostobran ranije izvršenog operativnog desanta na rtu Mišaka, sjeveroistočno od Novorosijska. Time je bio doveden u pitanje plan operacije, čiji je cilj bio likvidacija tamanskog mostobrana, oslobođenje poluostrva Kerča, stvaranje uslova za likvidaciju njemačke krimske operativne grupacije, a zatim dalje ugrožavanje desnog krila njemačkog istočnog fronta koje se naslanjalo na Crno more.

Zbog ovoga je komanda Sjeverokavkaskog fronta donijela odluku da proboj neprijateljskog fronta izvrši s mora, kroz samu luku i grad Novorosijsk, u neposrednoj taktičkoj dubini »plave linije«, u vatrenom sadejstvu sa kopnenim snagama i uz istovremeni pritisak i napad na cijelom frontu. Ovo je izvršeno iznenadnim i vrlo originalnim i riskantnim desantom, uz izvanredno prethodno maskiranje i obmanu protivnika, koji je desant očekivao u rejonu Južna Ozerejka zapadno od Novorosijska. Ovako originalna i vrlo drska neuobičajena upotreba mornaričkih snaga u zajedničkom dejstvu sa snagama kopnene vojske i ratne mornarice, kao što je poznato, imala je izvanredan uspjeh.

Po načinu izvođenja ovo dejstvo na primorskom krilu bilo je u početnoj fazi tipično iznenadnog-prepadnog karaktera, što je i bio jedan od osnovnih faktora uspjeha. Po cilju i snagama to je bio desant taktičkog obima u sklopu početnog udara napadne operacije na primorskom pravcu. U njemu je uzelo učešća oko 6.000 ljudi, 150 malih ratnih i drugih popisnih obalnih brodova raznih vrsta i oko 200 aviona za neposrednu vatrenu podršku, pripremu i obezbjeđenje desanta. Međutim, objektivno, ovo dejstvo s mora je imalo daleko veći značaj i utjecaj na cijelu napadnu operaciju Sjeverokavkaskog fronta. Ono je omogućilo početni zamah, tempo operacije i postizanje bližeg operativnog cilja.

Na Jadranu. Od svih dejstava NOR-a na moru za našu temu je najinteresantniji i najpoučniji primjer učešće snaga naše mornarice u završnim operacijama u sjevernom Jadranu na primorskom krilu u

proljeće 1945. god.¹ Prema direktivi Vrhovnog štaba komanda Jugoslovenske ratne mornarice imala je zadatak da koordinira sva dejstva sa komandom 4. armije i sa svim postojećim snagama i sredstvima omogućiti snabdijevanje i manevar kopnenih snaga, potpomogne i podrži njene operacije dejstvima duž obale i s mora, omogućiti brže nastupanje na priobalnom pravcu ka Istri i zajedničkim dejstvima oslobode otoke Hrvatskog primorja, Kvarnera i Istru. Stoga je većina raspoloživih snaga i sredstava stavljena pod komandu sjevernog Jadrana, koja je za ovu operaciju bila pretpočinjena komandi 4. armije. Poslije mnogih uzastopnih zajedničkih dejstava u kojima su učestvovali mali ratni partizanski naoružani brodovi, razni prevoznici plovni objekti i mornarička pješadija za oslobodjenje Paga, Raba, Krka, Cresa i Lošinja noću 28/29. aprila izvršen je zaobilazni manevar sa snagama 9. divizije 4. armije preko Cresa i iskrcavanje na Istru u rejonu Brseč — Mošćenička draga. Ovo su izvele mornaričke snage pod vrlo nepovoljnim operativnim i materijalno-tehničkim uslovima (stanje mora, minska polja, malo plovni sredstava i brodova zaštite za relativno velike snage), u operativnu dubinu neprijateljskog fronta koji se držao na staroj granici i na obalu koju je kontrolisao i djelimično branio. Ovaj smjeli manevar preko mora, uz isto tako smio i originalan manevar nekoliko dana ranije ojačane 20. divizije, koja je obezbjeđivala desni bok 4. armije, i izbijanje na Postojnu i Ilirsku Bistricu — za njemačku komandu je bio veliko iznenađenje.

Ovim operativnim zahvatima na dva krajnja krila 4. armije zaobiden je riječki utvrđeni rejon i izmanevrisana jaka grupacija neprijatelja koja se čvrsto držala na desnoj obali Riječine i predstavljala prepreku za napredovanje kroz Istru ka Trstu. Tako su stvoreni uslovi za brzi tempo napredovanja snaga 4. armije i neočekivano brzi prodor ka Trstu i njegovo oslobodjenje, koje je bilo glavni cilj armije u fazi njenih završnih operacija. Sasvim je sigurno da bi zakašnjenje ili neuspjeh u izvršenju zadataka, koji su u toj situaciji bili dodijeljeni mornaričkim jedinicama komande sjevernog Jadrana, izazvalo vrlo teške operativne posljedice za cijelu 4. armiju i usporili njen tempo nastupanja ka Trstu, čije je oslobodjenje za našu armiju i zemlju bilo ne samo od velikog operativnog nego i vojno-političkog, strategijskog značaja. Uprkos više nego skromnoj i oskudnoj tehnici, jedinice ratne mornarice su u ovoj operaciji bile nezamjenjive.

Iz ovog kratkog i sumarnog prikaza mogućeg učešća i uloge mornaričkih snaga na primorskom krilu u napadnoj operaciji armija i ovih nekoliko istorijskih primjera, može se na kraju rezimirati da se sav značaj učešća mornaričkih snaga i veličina njihove uloge u napadnoj operaciji duž morske obale može sagledati samo kroz njihov cjelokupni doprinos. On se cijeni počev od svakodnevnih, naoko sitnih, vrlo malih, taktičkih dejstava, radnji i mjera za održavanje relativne prevlasti i time povoljnih operativnih uslova na svom i njeno narušavanje na neprijateljskom primorskom krilu i u obalnom moru, do učešća u naj-složenijim zajedničkim dejstvima većeg obima, u kojima mornaričke

¹ U članku *Zajedničke borbe IV A i RM u završnim operacijama NOR-a MG 3/63*, viceadmiral Pecotić je dao cjelovit operativni prikaz ovih dejstava.

snage igraju glavnu ulogu. Mnoga »sitna«, svakodnevna samostalna i zajednička prepadna dejstva koja su moguća na moru i uz obalu, za dulji period trajanja operacije na primorskom krilu (od priprema do završetka) u krajnjem zbiru daju i vrlo krupne taktičke efekte, značajne za uspjeh operacije.

Dejstva na moru se ne mogu pravilno ocijeniti jednostavno prema veličini, materijalnom efektu (učešće snaga, potučen ili zarobljen protivnik, osvojen prostor i plijen, kako se obično može i čini na kopnu), i učešće u sklopu operacije na primorskom krilu. Uloga snaga ratne mornarice u ovakvim operacijama najčešće se ispoljava i sagledava više prema opštem doprinosu izvođenju operacije na kopnu, nego po veličini snaga koje su neposredno u njoj učestvovala. Bez učešća snaga ratne mornarice, jedinice armije na primorskom krilu bile bi u napadnoj operaciji u vrlo nepovoljnom položaju. Njihova ofanzivna i manevarska moć bila bi jako ograničena, naročito na razuđenoj morskoj obali gdje su skućene operativne mogućnosti.

Kapetan bojnog broda
Dušan MILJANIĆ